

A krónikairás Monokon

I. A Hegyalján fekvő Monok községben, Kossuth Lajos szülőfalujában, a krónikairás nem korunk jelensége, nem új kezdeményezés, hanem jó két évszázados múltra visszatekintő hagyomány.

Jóllehet, hogy a ránk maradt és helytörténeti adattárunkban őrzött 18. és 19. századbeli *írástól emlékek* sem a régebbi, sem pedig a mai értelmezés szerint nem tekintendők kifejezetten krónikás adalékoknak, mert egyik sem ilyen elgondolással és rendeltetéssel íródott, mégis a jelen és a jövő helytörténészeinek, kutatóinak *krónikát pótló kútfőket* jelentenek, s nemcsak feltevéseket, de történeti megállapításokat is olvashatnak a régmúlt idők társadalompolitikai, kulturális és gazdasági helyzetéről.

Eppen ezért krónikás jellegűnek és értékűnek kell tartani a hajdani monoki földesúr, a helyi „nagy építkezéseket” lebonyolító, „pompakedvelő” *Andrássy István* gróf gazdasági naplójának feljegyzéseit, amelyek magyar nyelven, két kötetben maradtak fenn. Az I. kötet az 1776—1777. évekről tartalmaz sajátkezü, különféle tárgyú — jobbára az építkezésekre, a szőlőművelésre és a pinceszőlőgazdálkodásra vonatkozó — számadatos feljegyzéseket. A II. kötet ugyanolyan tartalommal az 1783—1784. évekről szól. Mindkét feljegyzéssorozat az ún. *Győri Kalendárium* 1776., illetve 1783. évi példányába bekötött, üres lapokon, kétoldalasan, olvasható írással van vezetve, a magyar szövegben néhol latin kifejezésekkel.

Szintén krónika számba vehető az utód földesúr feleségének, gróf *Andrássy Györgyné* két házi könyve (*Hausbuch*), amelyeket német nyelven az uradalom egyik névtelenségben maradt tisztje vezetett, rovatokra osztottan szép, tiszta kézírással. Az egyik *Hausbuch* az 1796. évből, a másik pedig az 1806. évből őrzött meg számunkra különféle *elszámolásokat* (a grófi udvartartás és belső gazdaság, a még folyamatban levő kastély- és templomépítés havonkénti tételesen részletezett és munkaneménként is elkülönített kiadásait). Ezekből a feljegyzésekből a korabeli érték- és arviszonyokra, valamint a munkabérekre vonatkozóan nyerhetnek a kutatók csaknem teljes és reális képet.

Már minden tekintetben *krónikának minősül* az a 4 oldalra terjedő, naplórészlet-szerű *feljegyzés-sorozat*, amit annakidején egy *Szűcs György* nevezetű, egyszerű falusi kisgazda örökített meg az 1882—1886. évek eseményeiről, a református családoknál sok helyen ma is megtalálható családi *nagy biblia* első és hátsó tiszta lapjain. Ez a százados családi emlék a krónikairó Szűcs György unokájának, néhai *Papp Andrásné*-nek a tulajdonában volt, s az ő elhunytával a községből elkerült, de a magyar nyelven tintával írt kézírású szöveg másolata a helytörténeti adattárunkban megvan.

Helyi krónikásnak kell tartanunk dr. *Hegyaljai Kiss Géza* (1893—1967) református lelkészt, író és költőt is, aki az 1923—1926. években volt a monoki református gyülekezet lelképásztora. Elsősorban azért, mert megírta a *Monok története* című — bár nem tudományos értékű, de úttörő vállalkozásként hézagpótló — történeti munkát (megjelent Sárospatakon, 1926-ban 54 oldalon, íúzeve), de ezenkívül a *Kossuth* című élet- és jellemrajza I. kötetében (megjelent Miskolcon, 1928-ban), valamint két *novella* kötetében is (Napfény a Hegyalján, Miskolc, 1928., és Napfényes vizeknél, Budapest, 1942.) a régebbi és a korabeli monoki nép életéről szólóan sok hangulatos népi és történeti hagyományt dolgozott fel.

A monoki krónikairás ilyen előzményeinek és kezdeményezéseinek ismertetése után rátérünk a napjainkban is folyó, párhuzamosan vezetett *kettős krónikairás* bemutatására. Célunk ezúttal is az, hogy ezzel krónikairói tevékenységünk szélesebb körben ismeretessé váljék, s elgondolásunk szerinti módszereinkről a hazai krónikairóknak némi tájékoztatást nyújtsunk.

2. Mindjárt előjáróban szólnunk kell a *párhuzamos vagy kettős krónikairás* lényegéről. Ennek pedig az a lényege, hogy Monokon e sorok írója *két krónikát* is vezet: a *Monoki Krónika* magánjellegű, s az 1958. október 23-tól a mai napig terjedően 10 kötetben, kerekén 1600 oldalon 4251 bejegyzést tartalmaz; a *Monok Krónikája* pedig — a szerencsi járás 33 községében rendszeresítetten — 1970. december 2-ával kezdődik, s ezidőszert 302 oldalon 204 feljegyzés szerepel benne. Ez a helyi tanács által kapott megbízatásként — hivatalos jelleggel — a község életének jelentősebb eseményeit foglalja magában. Ehhez a krónikához — amint arra lehetőség nyílt — *fénykép-mellékletek* is vannak, számuk jelenleg 500 db. Egyébként mind a két krónika esetében, ha arra alkalom és mód adódik, *szöveges mellékleteket* is gyűjtünk. Végül

azt jegyzem meg, hogy mindkét krónikát *kézírással* vezetem, a *Monoki Krónikát* nagyalakú spirálfüzetben, kétoldalasan, a *Monok Krónikáját* 500 lapos, ivnagságú kötet tiszta lapjain, féloldalasan. A mellékletek külön számozott dossziékba kerülnek.

3. A *Monoki Krónika* elkezdésének és folyamatos írásának a gondolatát a Ráth-Végh István egyik művelődéstörténeti munkájában olvasottak sugalmazták. A francia udvari életben annakidején divatban volt ún. „*botránykrónikák*” (*Chronique scandaleuse*) mintájára indult el az I. kötetben a feljegyzés-sorozat — 1958. október 23-án. Pár hónap múlva alakult ki az a meggyőződés, hogy *nemcsak a botrányos eseteket* (ittasság, garázdaság, lopás, tüzeset, öngyilkosság, gyilkosság, balesetek stb.) kell az utókor számára megörökíteni, hanem *fel kell jegyezni mindent*, ami a község egész lakosságának vagy egyes személyeknek megtörtént eseményeként a fejlődést is dokumentáló, másrészt pedig a jövőre nézve tanulságot jelentő adalék lehet.

E krónika feljegyzései szinte *naplószerűen* rögzítik a különböző eseményeket, pontosan megjelölt időrendben úgy, amint közvetlen tapasztalataim, észleléseim, megfigyeléseim révén vagy mások közléséből tudomásomra jutottak. De bőven találhatóak *nisszamenőleges* bejegyzések is, amelyeket időnkénti beszélgetések során hallott visszaemlékezésekből, régi sajtótermékekből merített a krónikás.

A krónika minden bejegyzésénél a sorszámozás és keltezés mellett a témakörre utaló, aláhúzással kiemelt *címszó* (vezérszó) is szerepel. A bejegyzések végén pedig az alábbi jelölések állanak: a) *Forrás*; b) *Feldolgozás*; és c) *Megjegyzés*; s ezek az előírások szolgálnak az adalék eredetének, az esetleges sajtóbeli vagy egyéb feldolgozásának és a szükség szerinti utaló, magyarázó, helyesbítő feljegyzéseknek a megörökítésére.

A *Monoki Krónika* tehát egészen aprólékosan rögzíti az élet mindennapos eseményeit, tükrözve a község és egyes személyek jellemvonásait is, éppen ezért vegyesen tartalmaz negatívumokat, elrettentő példákat éppen úgy, mint haladást dokumentáló jelenségeket.

A *Monoki Krónika* I. kötetének 1—156. oldalán összesen 480 feljegyzés olvasható. A minden kötethez készített *tárgymutató* tájékoztat arról, hogy az 1640-es évektől 1963. év végéig miféle eseményekről készült feljegyzés. Összesen 59 *címszó* jelöli meg az I. kötetben a feljegyzések témakörét. A címszó után az egyes feljegyzések sorszámai utalnak a kötetben a beírás sorrendi helyére. A címszavak maguk is beszédesen mutatják a krónikairásnak *Monok községben* hihetetlen bőséggel adódó alkalmait és lehetőségeit.

A kötetek egyoldalas *előszóval* (bevezetés, invocatio, Prologus) kezdődnek, s a végén néhány soros *zárszóval* (befejezés, epilógus) fejeződnek be. Az előszóban a célkitűzés mellett a krónikairás előrehaladásáról közöl a krónikás számadatokat, s említést tesz a krónika kiegészítéséről szolgáló *falubibliográfia* és a „*Kossuth Lajos a költészetben*” c. bibliográfia alakulásáról is.

Az is magától értetődő, hogy a *Monoki Krónika* teljesen *titkos és bizalmas*, hiszen mind a régmúlt időkől, mind pedig a jelenből származó adalékok feljegyzései egyénekre és családokra nézve bizonyos mértékben *kompromittáló* lehetnek. Éppen ezért a *Monoki Krónikát* csak 30 év múlva szabad teljes szövegével nyilvánosságra hozni.

4. A *monoki krónikairás* történetében némi változást jelentett az a tény, hogy a szerencsi járás Hazafias Népfront Bizottsága a járás 33 községében *egységes hivatalos krónikairást* szervezett meg, elsőként az országban! A Szerencsen, 1970. december 2-án megtartott krónikaírói ankétón előadások során kapták meg az útmutatásokat azok, akiket a községek tanácsai megbíztak a hivatalos krónika vezetésével.

A vörös műbőr-kötésű, 500 lapos kötet címlapján aranybetűkkel áll: *Monok Krónikája*. A belső előzéken stilizált írással a következő szöveget olvashatjuk: *A község krónikáját 1970. XII. 2-án kezdtek el írni, a hitelességre való törekvés szellemében. Utána: Krónikások.* Előírás jelzi, hogy a krónikairás teljessége érdekében minden községben *krónikaírói munkaközösséget* kell alakítani. Sajnos, ez *Monokon* még nem járt sikerrel: egy ideig vállalkozott egy fiatalasszony, s 1972—73. évben ő jegyzett fel 6 eseményt, de aztán lemondott, s még mindig egyedül vezetem ezt a krónikát is.

5. Végül a *monoki krónikairás* történetének, jelenlegi helyzetének és módszereinek ismertetése után szólni kell röviden annak *értékeléséről*. Újabban több szakértő betekintett a *monoki krónikairás* kulisszatitkaiba, s a következő véleményeket nyilvánították:

Varga Csaba: „A krónikásnak legyen véleménye” c. írásában a következőket olvashatjuk: „... a krónikairás bizonytalanságát mások is hasonlóan ítélik meg. Kossuth Lajos szülőfalujában, Monokon már másfél évtizede krónikát is ír a múzeum vezetője. Csakhogy két krónikát vezet. Egyet hivatalosan, az elfogadott séma szerint, bár még mindig sokoldalúbban, mint krónikáiró társai. A másikat elsősorban magának, de nem magáról, hanem a falu életéről. Ebben a tudósításban értékeli, minősíti az eseményeket, nem fél saját véleményének a kimondásától. Meggyőződésem, hogy ez a krónika a leghitelesebb és legizgalmasabb beszámoló lesz Monok életéről, még akkor is, ha egyelőre nem tárja a nyilvánosság elé. Több megfigyelés és megjegyzés túlmutat a község határára.” (Magyar Ifjúság, 1974. november 29.)

Hasonlóképpen pozitív értékelés olvasható még Kozma Tóth Istvánnál, aki „Monoki krónika” c. riportjában így mutatja be a monoki krónikást: „... 1958 óta — saját elhatározásából — falukrónikát vezet. 1970 decemberében hivatalosan is megbízták: rögzítse, írja le a község életének jelentősebb eseményeit; ám a „maszek” krónika írását sem hagyta abba, mindkét könyvet lelkiismeretesen vezeti...” „A hivatalos krónika keretei túlságosan merevek, abban csak »illedelmesen« fogalmazok — magyarázza.” — „Tizenhatodik éve vezetett, saját feljegyzéseimbe viszont minden belekerül, a november hetedik megemlékezés is, a községben történt közlekedési balesetek is. A tanácsi névadó ünnepségeket, de a kocsmai verekedéseket is feljegyzem...” (Néphadsereg, 1974. december 28.)

Ábrán László: „Kossuth és Monok krónikása” c. írásában is pozitív értékelésű méltatás van: „A Kossuth-emlékek őrzője egyben a falu krónikása. Két változatot vezet. Az egyiket a jegyzőkönyvek, jelentések, a másikat személyes benyomásai alapján. Egyetérték azzal, aki szerint a krónika írójának véleményét is kell nyilvánítania. Ne csak számokat, adatokat közöljön, s ne csupán a protokolleseményekről számoljon be. Írjon a falusi emberek mindennapjairól, örömről, bánatáról, érzés- és gondolatvilágáról.” (Magyar Hírlap, 1975. március 21.)

Befejezésül megemlítem, hogy az idei XIV. Istvánffy Gyula honismereti és néprajzi gyűjtőpályázaton részt vettem egy 168 oldalas pályamunkával. Címe: „Válogás a Monoki Krónikából (Helytörténeti és néprajzi adalékok)”. Ebben a pályaműben 250 helytörténeti és 50 néprajzi adalékot foglaltam össze, természetesen olyanokat, amelyek témájuknál és szövegüknél fogva publikálhatók. Munkámat a megosztott II. díjban részesítették.

Ezenkívül azt is pozitív értékelésnek kell tekintenünk, hogy 1973 októberében Hajdú-Bihar megyéből egy 8 tagú bizottság látogatott el Monokra, hogy megismerkedjék az itteni krónikáirással. Az itt szerzett tapasztalatokat a saját területükön gyűmölcsöztetik, s nyilatkozatuk szerint idejövetelük nem volt hiábavaló.

Zsuffa Tibor

Az iváncsai helytörténeti gyűjtemény

A társadalom fejlődésével és az életszínvonal emelkedésével újabb emberi tevékenységekkel találkozunk: gépkocsivásárlás, hétvégi ház építés, a turizmus bővülése, de ezekkel párhuzamosan az eléggé monoton lakásberendezést népi eszközökkel díszítik. Olyan hirtelen eltűnt a felszabadulás előtti kisparaszti-falusi eszközök használata, hogy ma már nehéz belőlük találni. De nőtt az érdeklődés a települések, a községek története iránt is. Bizonyítja ezt a sok ifjúsági és felnőtt helytörténeti szakkör működése. Tevékenységük messze túlnő az egyéni kedvtelésen. Értékes gyűjtemények bizonyítják ezt.

Iváncsa 2800 lakosú község. Nem szerepel a történelem könyvekben. Első írásos emlékekünk 1289-ből való. De ez előtt és ez után is éltek itt emberek, bár keveset tudunk róluk. A mai életünk is rohan, s már a felszabadulás előtti időre is alig emlékszünk. Ezért Iváncsa község tanácsa 1972. II. 25-én határozatot hozott, miszerint: „10 év múlva ünnepi községünk fennállásának 650 éves jubileumát. Az ünnep méltó előkészítése érdekében szükséges, hogy már most megtegyünk bizonyos szervezeti intézkedéseket, melyek a későbbi munkát megalapozzák. Szükségesnek látszik, hogy megkezdjük a községtörténet megírásához és a helytörténeti gyűjtemény létrehozásához szükséges szellemi és tárgyi emlékek összegyűjtését. Ennek érdekében létre kell hozni a községtörténeti adattárat és meg kell kezdeni a községkrónika írását.”